

Handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck

Haninge
kommun

<i>Dokumenttyp:</i> Handlingsplan	<i>Dokumentnamn:</i> Handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck	<i>Gäller från datum:</i> 2015-06-24
<i>Beslutat av:</i> Socialnämnden 2015-06-16, 2021-02-16 Äldrenämnden 2021-02-17 Kultur- och fritidsnämnden 2015-06-17 Idrotts- och fritidsnämnden 2021-02-17 Kultur- och demokratinämnden 2021-02-16 Grund- och förskolenämnden 2015-06-17, 2021-02-10 Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden 2021-02-09	<i>Ansvarig för dokumenter:</i> Social- och äldreförvaltningen, verk-samhetsstöd och utveckling, kultur- och fritidsförvaltningen, utveckling och stöd, utbildningsförvaltningen, kansliavdelningen	<i>Reviderad:</i> 2021-02-22
<i>Dokumentinformation:</i> En gemensam handlingsplan för social- och äldreförvaltningen, kultur- och fritidsförvaltningen och utbildningsförvaltningen för att på ett samordnat vis kunna möta personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Dnr SN 2020/345 (2015/94), ÅN 2020/243, IFN 2020/141, KDN 2020/121, (KFN 2015/21), GFN 2020/451 (2015/79), GVN 2020/111.		

Innehåll

Förord	4
Definition av begreppet hedersrelaterat våld och förtryck	5
Vem är utsatt?	5
Stöd i arbetet.....	6
Nationellt kompetenscentrum	6
Resurscentrum Origo	6
Migrationsverkets webbutbildning	6
Lagstöd	7
Att upptäcka våldet.....	8
Att ställa frågor	9
Utbildningsförvaltningen	10
Kultur- och fritidsförvaltningen	12
Social- och äldreförvaltningen	14
Kontaktnätverkslista.....	17
Länkar.....	18
Migrationsverkets webbutbildning	18

Förord

För att på bästa sätt möta och motverka hedersrelaterat våld och förtryck krävs fungerande samverkan mellan de förvaltningar som kommer i kontakt med utsatta personer. Social- och äldreförvaltningen, utbildningsförvaltningen och kultur- och fritidsförvaltningen behöver därmed ha en gemensam bild av vad hedersproblematik innebär och hur man ska arbeta med denna typ av ärenden. Denna handlingsplan är en viktig del i att på ett samordnat vis kunna möta de som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Handlingsplanen är framtagen av representanter från social- och äldreförvaltningen, kultur- och fritidsförvaltningen och utbildningsförvaltningen. Informationen i handlingsplanen är främst hämtad från Länsstyrelsen Östergötland, som sedan 2005 har ett nationellt uppdrag rörande hedersrelaterat våld och förtryck.

För att hålla kunskapen levande krävs att personal med jämna mellanrum utbildas i frågor som rör hedersproblematik. Utbildningsinsatserna kan med fördel hållas gemensamt för de tre förvaltningarna för att på så vis underhålla samverkan. Då Haninges befolkning ständigt ökar och förändras krävs det att förvaltningarna är uppdaterade inom den senaste forskningen som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

Definition av begreppet hedersrelaterat våld och förtryck

Hot, tvång och våld i hederns namn handlar om att begränsa en persons handlingsutrymme för att upprätthålla gruppens heder. Hedersrelaterat våld och förtryck är kollektivt utövat eller sanktionerat. Det innebär att en hel familj, släkt, grupp eller församling kan medverka till eller ställa sig bakom våldet.

De typer av grupper där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer kan liknas vid en pyramid, där gruppmedlemmarna har stort ansvar och skyldigheter gentemot varandra. Individens behov blir underordnat det som anses vara gruppens eller släktens bästa. Om en individ bryter mot normerna drabbas hela gruppen. Detta gör att gruppmedlemmarna är mycket uppmärksamma på varandras beteende.

När man talar om hedersrelaterat våld och förtryck finns det en risk för generalisering genom att man kan ha en förutbestämd uppfattning om hos vilka grupper hedersnormer förekommer. Detta är viktigt att vara uppmärksam på, då hedersrelaterat våld och förtryck kan förekomma i alla familjer/grupper oberoende av religion, födelseland och kulturell tillhörighet. För att kunna möta personer på ett konstruktivt sätt när de har utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck krävs det kunskap för att kunna se till deras specifika behov.

Hedersrelaterat våld och förtryck innebär att våldet ses och uttalaras av kollektivet som en legitim, oundviklig handling för att straffa olydnad, bevara gruppens heder och värna om gruppens sociala överlevnad.

- Ur definition antagen av Socialstyrelsen och Länsstyrelsen i Stockholms län

Vem är utsatt?

Föreställningar om vem som är utsatt kan göra att det blir lättare att se utsattheten hos vissa grupper. Det är i stor utsträckning flickor och kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, men även pojkar och män är utsatta. Pojkar och män kan också få en central roll i att kontrollera kvinnliga gruppmedlemmars beteende. Det är då viktigt att även se denna utsatthet när de tvingas ta en sådan roll, då det påverkar deras eget livsutrymme. Då det hedersrelaterade våldet utförs kollektivt suddas gränserna ut mellan den som utsätts och förövaren. De som medverkar till våldet kan samtidigt själva vara utsatta. Att bryta mot systemet ställer höga krav på individen och då ska samhället ställa upp med stöd och skydd, oavsett vem som bryter sig loss.

Hbtqi är ett samlingsnamn och en förkortning för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer som identifierar sig som queer eller interseperson. Hbtqi-personer kan vara särskilt utsatta i ett hedersrelaterat sammanhang eftersom det ofta är otänkbart med något annat än en heterosexuell relation. Eftersom hedersnormen kräver att man följer heteronormen drabbas ofta hbtqi personer extra hårt av våld och kontroll. I grupper där hedersrelaterat våld och förtryck förekommer kan val av partner vara en

kollektiv angelägenhet, som inte styrs av individens behov och önskemål. Att avvika från heteronormen kan leda till att man blir bestraffad genom exempelvis våld, uteslutning ur gruppen eller omvändelseförsök. Med omvändelse menas att gruppen försöker få personen att följa heteronormen, exempelvis genom tvångsäktenskap. Det är också viktigt att se att många olika faktorer, så som kön, sexualitet och klass, kan samspela och leda till en ökad utsatthet.

Stöd i arbetet

Resurscentrumet Origo och Nationellt kunskapscentrum Östergötland fungerar som ett stöd för personalen och ger råd kring hur man kan arbeta i denna typ av ärenden.

Nationellt kompetenscentrum

Sedan 2014 har Länsstyrelsen Östergötland ett nationellt kompetensteam som utvecklats på uppdrag av regeringen. Nationella kompetensteamet ska enligt uppdraget samordna och stödja arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor, samt bistå med kunskap och kompetens på området. Nationella kompetensteamet består av ett antal sakkunniga som har stora praktiska och teoretiska kunskaper och erfarenheter av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer, inom t.ex. socialtjänst, rättsväsende, forskning och ideell sektor. Kompetensteamet arbetar med genomförande av regeringens uppdrag att motverka och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, genom framförallt webbstöd och stödtelefon för yrkesverksamma samt stöd till nationella myndigheter och övriga länsstyrelser.

Resurscentrum Origo

Origo är ett resurscentrum som har fokus på ungdomar som lever i en hederskontext. Resurscentrumet är ett samarbete mellan kommunerna i Stockholms län, Polismyndigheten i Stockholms Län och Region Stockholm. Origo stöttar ungdomar direkt genom bland annat en jourlinje, men vänder sig även till yrkesverksamma som möter barn och unga och unga vuxna där hedersproblematik finns med i bilden. Personal inom förskola, skola, socialtjänst samt kultur och fritid kan vända sig till Origo för att få stöd och vägledning när man möter en person som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Origo erbjuder även utbildningar för personal som möter ungdomar och unga vuxna. Haninge kommun är med och finansierar Origo och tjänsterna är därmed kostnadsfria för kommunen.

Social- och äldreförvaltningen har en kontaktperson gentemot Origo. Kontaktpersonens uppgift är att vara en länk mellan Origo och förvaltningarna samt att informera om det stöd Origo kan bistå med. Kontaktpersonen är insatt i problemområdet hedersrelaterat våld och förtryck och kan förmedla kunskap vidare ut till personal som unga och unga vuxna.

Migrationsverkets webbutbildning

Migrationsverket har med stöd från Länsstyrelsen Östergötland tagit fram en webbutbildning om hedersrelaterat våld och förtryck. Utbildningen tar bland annat upp mänskliga rättigheter, hedersbegreppet, hur många som berörs, familjestruktur, lagen om tvångs- och barnäktenskap, HBTQ och heder samt intellektuell funktionsnedsättning och heder. Länk till utbildningen ges sist i handlingsplanen.

Lagstöd

Barnkonventionen

FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, antogs av FN:s generalförsamling 1989. Sverige har sedan 1990 varit folkrättsligt bundna att följa barnkonventionen som innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar som slår fast att alla barn upp till 18 år har samma rättigheter. Dessa artiklar belyser barnets skydd och påverkansmöjligheter på olika sätt. Alla 54 artiklar är lika viktiga och utgör en helhet, men det finns fyra grundläggande artiklar (artikel 2, 3, 6, 12) i barnkonventionen som är vägledande för hur helheten ska tolkas.

- Artikel 2: Alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras.
- Artikel 3: Barnets bästa ska komma i främsta rummet i alla beslut som rör barn.
- Artikel 6: Alla barn har rätt till liv, överlevnad och utveckling
- Artikel 12: Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

Artiklarna från barnkonventionen finns inskrivna i många svenska lagar, men för att ytterligare stärka barn och ungas rättigheter blev barnkonventionen svensk lag den 1 januari 2020. Det innebär att konventionen i sin helhet är svensk lag och får samma status som andra svenska lagar.

Skollagen

1 kap 5§ Utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.

Föräldrabalken

6 kap 1§ Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

6 kap 11§ Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

Socialtjänstlagen

14 kap 1§ Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.

Att upptäcka våldet

En förutsättning för att kunna hjälpa personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är att kunna uppmärksamma och förstå utsattheten. Därför krävs en viss grundkunskap hos all personal i kommunen som möter barn, unga och vuxna. En viktig del av den grundkunskapen innebär att kunna identifiera varningstecken som tyder på en utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa varningstecken kan ge en övergripande bild av hur personens liv och hemmiljö ser ut. Ett eller flera av dessa varningstecken behöver inte nödvändigtvis innebära att någon är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck, men man måste våga samtala med personen om dennes livssituation.

VARNINGSTECKEN SOM KAN TYDA PÅ ATT NÅGON ÄR UTSATT

Det finns önskemål hemifrån om undantag från viss undervisning eller aktiviteter, till exempel musik, gymnastik, sex- och samlevnad, lägerskola och skolresor

- Olika kläd- och beteendekoder i och utanför skolan/arbetet eller hemmet
- Ofta återkommande magvärk, huvudvärk och illamående
- Återkommande frånvaro och skolk
- Koncentrationssvårigheter och försämrade studieresultat
- Synliga skador av våld
- Depression och självmordstankar
- Få eller inga vänner
- Kvardröjande på fritidsaktiviteten eller i skolan efter sista lektionen
- Rigid kontroll av fritiden, exempelvis att inte få delta i aktiviteter utanför skolan/arbetet
- Föräldrar som drar sig undan all kontakt med skolan och/eller socialtjänst och föräldrar som motsätter sig olika stödinsatser
- Avsaknad av vuxna stödpersoner utanför familjen eller gruppen
- Oro över att föras ut ur landet under sommarlov eller utlandssemester och bli bortgift
- Oro över att familjen eller gruppen ska få reda på att man är homosexuell, bisexuell eller transperson (hbtqi)
- Önskan om att "återställa" eller kontrollera sin "mödomshinna" eller slidkrans
- Önskemål om att inte gå i samma klass eller skola som syskon eller kusiner
- Rymmer hemifrån
- Kontroll av exempelvis mobiltelefon eller dator
- Får inte gå ut efter skolan/arbetet på egen hand, eller får inte gå ut alls
- Krav på att kontrollera sina syskon, kusiner eller andra inom gruppen
- Familjen eller gruppen diskuterar omvändelse av hbtqi personer

Att ställa frågor

All personal måste våga ställa frågor som berör hedersrelaterat våld och förtryck eller annan utsatthet. Vissa som utsätts för våld ser sig inte som utsatta och tänker inte på våldet som misshandel, övergrepp och hot. När man ställer frågor om våld är det därför viktigt att fokusera på personens egen upplevelse. Det kan vara svårt för en utsatt person att göra en fullständig analys av sitt liv. Ställ därför korta, enkla och raka frågor som inte är ledande.

FRÅGOR ATT STÄLLA OM MAN MISSTÄNKER ATT NÅGON ÄR UTSATT

- Vad vill du göra som du inte får?
- Vad måste du göra som du inte vill?
- Vilka argument används för att reglerna ska efterföljas?
- Vilka metoder används för att reglerna ska efterföljas?
- Vilka personer upprätthåller reglerna? Vem bestämmer vad?
- Vilka är konsekvenserna om reglerna bryts?
- Har någon du känner till dig varit i en liknande situation?
- Hur reagerade familjen eller gruppen då?
- Hur länge har kontrollen pågått?
- Föreligger underliggande eller direkt uttalade hot, i så fall från vem eller vilka?
- Förekommer våld? I så fall från vem eller vilka?
- Vad tycker andra om den du är kär i? Kan du ta hem din partner? Kan du ha vänner av motsatt kön?
- Vilka krav finns om ditt utseende?
- Vad har sagts om din framtid?
- Vilken är familjens/församlingens/gruppens hållning i det här som har tagits upp?
- Hur ser syskon, släktingar eller andra gruppmedlemmars inställning och agerande ut?
- Finns det någon inom gruppen som känner till din situation?
- Finns det någon du litar på inom eller utanför gruppen?
- Hur ställer du dig själv till din situation?

Utbildningsförvaltningen

Ansvar

Arbetet med jämställdhet i förskolan och skolan har sin grund både i skollagen och i diskrimineringslagen – och ytterst i FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen. Skolan har ett ansvar att agera förebyggande och därmed motverka förtryck och diskriminering. I Skollagen anges att var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling (1 kap 5 § 2 st SkL). All personal som arbetar inom förskola och skola är skyldig att anmäla till socialnämnden om de får kännedom eller misstänker att ett barn far illa (14 kap 1 § SoL). Skolan ska ha en fungerande rutin för hur orosanmälan till socialtjänsten görs. Alla skolor är också skyldiga att ha en plan mot kränkande behandling. Rektorerna är ansvariga för att barnkonventionen blir levande i skolans verksamhet och att skolan har en beredskap för att hantera de praktiska och principiella frågeställningar som aktualiseras av hedersproblematiken.

Förebyggande arbete

Skolan ska arbeta aktivt med värdegrundsarbetet så att eleverna har kännedom om demokratiska och mänskliga rättigheter, barnkonventionen och jämställdhet. Skolan ska ge klara signaler om att man bekämpar alla former av förtryck och ge eleverna information om rätten att bestämma över sina egna liv och sin egen kropp.

En förutsättning för att kunna uppmärksamma och hjälpa barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är att någon ser och förstår vad som händer. Att upptäcka barn och unga som är utsatta för hedersförtryck är därmed en viktig uppgift för skola och fritid. Det är då nödvändigt att personalen har en grundkunskap om hedersnormernas mekanismer och vågar ställa frågor till eleven om det finns en misstanke om hedersproblematik.

Vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck

Förskola och skola kan på många olika sätt få vetskap om att någon är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Eleven kan själv vända sig till någon av skolans personal, eller så ser personalen tecken på att något inte står rätt till. Det är viktigt att i varje situation fundera över hur man ska agera för att bäst kunna hjälpa eleven. Ärenden som rör hedersproblematik kräver stor flexibilitet och samarbete mellan olika aktörer.

- Ställ frågor kring hur elevens nuvarande situation ser ut. Se exempel på frågor under rubriken *Att ställa frågor*.
- Informera eleven om den hjälp som finns att få och uppmuntra eleven att vända sig till skolkurator eller kommunens ungdomsmottagning.
- Med elevens vetskap: Informera elevhälsan och eventuellt rektor om misstankar/iakttagelser.
- Gör en ansvarsfördelning mellan elevhälsan, rektor och eventuell berörd skolpersonal kring vem som har ansvar för att arbeta vidare med ärendet och dokumentera, vem som tar nödvändiga kontakter utanför skolan och vem som gör en eventuell orosanmälan.
- Kartlägg elevens situation och nätverk. Ta reda på om det finns någon vuxen i nätverket som kan ge eleven stöd.

- Ställ frågor om elevens egen inställning till sin situation och hur eleven mår psykiskt. Undersök risken för suicidförsök.
- Gör en konsultation med socialtjänsten. En konsultation gör det möjligt att samtala om den aktuella, oidentifierade elevens situation och man kan tillsammans ta ställning till om en anmälan bör göras. Kontakta även vid behov Resurscentrumet Origo och/eller nationellt kunskapscentrum Östergötland som kan vara behjälpliga med råd och stöd och att göra en bedömning.
- Informera noga om vilket ansvar du har som personal. Ge eleven hjälp att sortera sina tankar och reflektera över vilka konsekvenser olika beslut kan få.
- Ta eventuella nödvändiga kontakter utanför skolan, exempelvis med ungdomsmottagningen eller barn och unga- och ungdomspsykiatri. Se rubriken *kontaktnätverkslista*.
- Gör en orosanmälan till socialtjänsten om det är aktuellt. Se överenskommelsen gällande orosanmälan som finns mellan social- och äldreförvaltningen och utbildningsförvaltningen. Konsultera social- och äldreförvaltningens mottagningsenhet gällande elever som fyllt 18 år.

VIKTIGT ATT TÄNKA PÅ!

- **Ta elevens berättelse på allvar** och förmedla att det aldrig är elevens eget fel att våldet sker.
- **Prata med eleven i enrum.** Avvakta med att kontakta vårdnadshavare tills du vet mer.
- **Ta hänsyn** till elevens egna tankar om lösningar och eventuella konsekvenser av dessa.
- **Var försiktig** innan du börjar sätta in åtgärder. Beslut kan ge konsekvenser som är svåra att förutse. Rådgör med personal med särskild kunskap på området, så som resurscentrumet Origo, nationellt kunskapscentrum Östergötland eller socialtjänsten.

Akuta insatser

Om situationen är akut ska omedelbar kontakt tas med polisen och socialtjänstens mottagningsenhet 0-17 år (tel. 08-606 79 96) efter kontorstid ring socialjouren 020-70 80 03.

I vissa fall behöver akuta insatser vidtas vid hedersrelaterat våld och förtryck. Detta kan vara när det finns en akut risk för att eleven ska bli utsatt för våld, ingå äktenskap mot sin vilja, utsättas för könsstympling eller av annan anledning behöver omedelbart skydd. Som personal på en skola kan det vara svårt att bedöma vad som är ett akut läge. Kontakta därför socialtjänsten för att låta dem göra bedömningen. Om det är möjligt och lämpligt kan denna checklista användas på skolan för att bedöma akut hot och risk:

Checklista akuta insatser

- Vad är det som gör att du söker hjälp just nu?
- Vad vill du ha hjälp med?
- Har du sökt hjälp tidigare och i så fall var?
- Hur ser din familj/släkt/församling ut? - Nätverkskarta
- Vilka regler har du brutit mot och vad tror du blir påföljden?
- Hur stor är risken att någon får reda på det? I så fall vem?
- Har någon annan i gruppen brutit mot reglerna? Vad hände då?
- Finns det någon i din närhet som känner till din situation och står på din sida?
- Om vi skulle kontakta någon i din familj eller grupp, vem skulle det vara?
- Vet någon att du är här?
- Finns något uttalat hot?

Kultur- och fritidsförvaltningen

Ansvar

Arbetet inom kommunens fritidsgårdar, föreningsliv, kultur, bibliotek och annan verksamhet som möter barn och ungdomar utgår från FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna och barnkonventionen. Personalen ska arbeta aktivt för att förebygga alla former av förtryck och diskriminering. Precis som personal på skolor är all personal på fritidsgårdar och i annan verksamhet som möter barn och unga skyldiga att anmäla till socialnämnden om de får kännedom eller misstänker att ett barn far illa (14 kap 1 § SoL). Berörda chefer inom kultur och fritid är ansvariga för att det finns en beredskap att hantera de praktiska och principiella frågeställningar som aktualiseras av hedersproblematiken.

Förebyggande arbete

Verksamheterna inom kultur och fritid ska arbeta aktivt med värdegrundsarbetet så att barn och unga har kännedom om demokratiska och mänskliga rättigheter, barnkonventionen och jämställdhet. Verksamheterna ska också ge klara signaler om att man bekämpar alla former av förtryck och ge barn och unga information om rätten att bestämma över sina egna liv. En förutsättning för att kunna uppmärksamma och hjälpa barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är att någon ser och förstår vad som händer. Det är då nödvändigt att personalen har en grundkunskap om hedersnormernas mekanismer och vågar ställa frågor till den unge om det finns en misstanke om hedersproblematik. Inom kultur och fritidsförvaltningen finns fältassistenter som arbetar förebyggande och uppsökande och arbetet bedrivs i nära samverkan med övriga förvaltningar och polis.

Vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck

Verksamheter som möter barn, unga och unga vuxna kan på många olika sätt få vetskap om att någon är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Den unge kan själv vända sig till någon personal, eller så ser personalen tecken på att något inte står rätt till. Det är viktigt att i varje situation fundera över hur man ska agera för att bäst kunna hjälpa. Ärenden som rör hedersproblematik kräver stor flexibilitet och samarbete mellan olika aktörer.

- Ställ frågor kring hur personens situation ser ut, se rubriken *Att ställa frågor*.
- Informera om den hjälp som finns att få och uppmuntra den unge att vända sig till skolkurator eller kommunens ungdomsmottagning.
- Med den unges vetskap: Informera chefen om misstankar/iakttagelser.
- Gör en ansvarsfördelning mellan chef och berörd personal kring vem som har ansvar för att arbeta vidare med ärendet och dokumentera och vem som tar nödvändiga kontakter utanför verksamheten. Chef ansvarar alltid för att göra en eventuell orosanmälan till socialtjänsten.
- Kartlägg den unges situation och nätverk. Ta reda på om det finns någon vuxen i nätverket som kan ge stöd.
- Ställ frågor om den unges egen inställning till sin situation och hur den unge mår psykiskt. Undersök risken för suicidförsök.
- Gör en konsultation med socialtjänsten. En konsultation gör det möjligt att samtala om den aktuella, avidentifierade unges situation och man kan tillsammans ta ställning till om en anmälan bör göras. Kontakta även vid behov Resurscentrumet Origo och/eller nationellt kunskapscentrum Östergötland som kan vara behjälpliga med att göra en bedömning.
- Informera noga om vilket ansvar du har som personal. Ge den unge hjälp att sortera sina tankar och reflektera över vilka konsekvenser olika beslut kan få.
- Ta nödvändiga kontakter, exempelvis med skolan, ungdomsmottagningen eller första linjen. Se rubriken *kontaktnätverkslista*.
- Gör en orosanmälan till socialtjänsten om det är aktuellt.

VIKTIGT ATT TÄNKA PÅ!

- **Ta den unges berättelse på allvar** och förmedla att det aldrig är personens eget fel att våldet sker.
- **Prata med personen i enrum.** Avvakta med att kontakta vårdnadshavare tills du vet mer.
- **Ta hänsyn** till personens egna tankar om lösningar och eventuella konsekvenser av dessa.
- **Var försiktig** innan du börjar sätta in åtgärder. Beslut kan ge konsekvenser som är svåra att förutse. Rådgör med personal med särskild kunskap på området, så som resurscentrumet Origo, nationellt kunskapscentrum Östergötland eller socialtjänsten.

Akuta insatser

Om situationen är akut ska omedelbar kontakt tas med polisen och socialtjänstens mottagningsenhet 0-17 år. Efter kontorstid ta kontakt med socialjouren 020-70 80 03.

I vissa fall behöver akuta insatser vidtas vid till hedersrelaterat våld och förtryck. Detta kan vara när det finns en akut risk för att den unge ska bli utsatt för våld, ingå äktenskap mot sin vilja, utsättas för könsstympning eller av annan anledning behöver omedelbart skydd. Det kan vara svårt att bedöma vad som är ett akut läge. Kontakta därför socialtjänsten för att låta dem göra bedömningen. Om det är möjligt och lämpligt kan denna checklista användas för att bedöma akut hot och risk:

Checklista akuta insatser

- Vad är det som gör att du söker hjälp just nu?
- Vad vill du ha hjälp med?
- Har du sökt hjälp tidigare och i så fall var?
- Hur ser din familj/släkt/församling ut? - Nätverkskarta
- Vilka regler har du brutit mot och vad tror du blir påföljden?
- Hur stor är risken att någon får reda på det? I så fall vem?
- Har någon annan i gruppen brutit mot reglerna? Vad hände då?
- Finns det någon i din närhet som känner till din situation och står på din sida?
- Om vi skulle kontakta någon i din familj eller grupp, vem skulle det vara?
- Vet någon att du är här?
- Finns något uttalat hot?

Social- och äldreförvaltningen

Ansvar

Enligt socialtjänstlagen har socialnämnden ansvar för att ge stöd och hjälp till våldsutsatta och deras närstående (5 kap 11 § SoL). Lagen säger också att socialtjänsten ska verka för att barn och unga växer upp under goda och trygga förhållanden (5 kap 1 § SoL). Socialtjänsten ska verka för att effektivt stödja barn och unga och vuxna som är utsatta för tvång, hot eller våld i hederns namn. Även barnkonventionen styr förvaltningens arbete och den innehåller bestämmelser om barn och ungas rättigheter där en del är inskriva i socialtjänstlagen men även i andra lagar som styr verksamheten.

Social- och äldreförvaltningen kan inom många olika verksamheter komma i kontakt med personer som är utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Många personer kan behöva få prata om sin situation, utan att för denna skall vara föremål för en utredning hos socialtjänsten. Verksamheter så som ungdomsmottagningen har därmed en viktig roll i att både identifiera problematik och ge råd och stöd till utsatta. Utredningarna genomförs dock alltid inom socialtjänstens myndighetsutövning.

Förebyggande arbete

Social- och äldreförvaltningen ska ha kompetens att kunna identifiera och uppmärksamma hedersrelaterat våld och förtryck för att på bästa sätt kunna erbjuda stöd och hjälp. Detta förutsätter att all berörd personal har kännedom och kunskap om hedersnormernas mekanismer för att kunna identifiera tecken på att en person är utsatt. Varje berörd chef ansvarar för att personalen på enheten har grundläggande kunskap på området.

Handläggning hos socialtjänsten som följer normala rutiner kan i många fall skada den enskilda personen som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. De som arbetar inom socialtjänsten måste därmed ha kännedom om hur handläggning ska ske i ärenden som berör hedersproblematik. Personalen ska även ha god kunskap om var de kan vända sig för att få ytterligare stöd i handläggningen. Resurscentrumet Origo och Nationellt kunskapscentrum Östergötland fungerar som ett stöd för personalen inom social- och äldreförvaltningen och ger råd kring hur man kan arbeta i denna typ av ärenden. Även social- och äldreförvaltningens kontaktperson gentemot Origo kan ge stöd och hjälp i handläggningen.

Vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck

Social- och äldreförvaltningen kan i många olika situationer få vetskap om att någon är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Det är viktigt att i varje situation fundera över hur man bäst ska agera för att kunna hjälpa en utsatt person. Handläggning av ärenden som rör hedersproblematik kräver stor flexibilitet och samarbete mellan olika aktörer.

- Ställ frågor kring hur personens nuvarande situation ser ut. Se exempel på frågor under rubriken Att ställa frågor. Använd vid behov formuläret FREDA-kort frågor.
- Kartlägg personens situation och nätverk. Ta reda på om det finns någon i nätverket som kan ge stöd till den utsatta personen.
- Ställ frågor om personens egen inställning till sin situation och hur denne mår psykiskt. Undersök risken för suicidförsök.
- Kontakta mottagningsenheten om personen är 0-17 år eller kontakta relationsvårds-teamet om personen är 18 år och diskutera med dem om hur man ska gå vidare. Konsultationen kan göras genom att personen avidentifieras, så att man kan samtala om dennes situation och tillsammans ta ställning till om en anmälan bör göras eller om arbetet kan fortsätta på annat vis. Kontakta även vid behov Resurscentrumet Origo och/eller nationellt kunskapscentrum Östergötland som kan vara behjälpliga med att göra en bedömning.
- Ta gärna hjälp av Länsstyrelsens metodstöd *Riskbedömningar i ärenden med hedersrelaterat våld*.

Akuta insatser

I vissa fall behöver akuta insatser inledas vid hedersrelaterat våld och förtryck. Detta kan vara när det finns en akut risk för att personen ska bli utsatt för våld, ingå äktenskap mot sin vilja, utsättas för könsstypning eller av annan anledning behöver omedelbart skydd.

- Kontakta omgående mottagningsenheten 0-17 år om det handlar om ett barn. Mottagningsenheten kan även ge information om relationsvårdsteamet dit man vänder sig för att få hjälp och stöd om man är över 18 år.
- Kontakta hälso- och sjukvården om det finns behov av vård eller dokumentation av skador.
- Försök så snabbt som möjligt ta reda på våldets karaktär och omfattning, vem eller vilka som utövar våldet och hur den utsatta personens nätverk ser ut, se *checklista*. Resurscentrumet Origo och Nationellt kunskapscentrum Östergötland kan också vara behjälpliga med att göra en bedömning. Ge personen hjälp att sortera sina tankar och reflektera över vilka konsekvenser olika beslut kan få.
- Se över om den utsatta personen är i omgående behov av ekonomiskt stöd.
- Informera om vilka juridiska rättigheter man har och fråga om personen vill göra en polisanmälan. Informera också noga om socialtjänstens myndighetsansvar med dess befogenheter och skyldigheter.

Checklista akuta insatser

- Vad är det som gör att du söker hjälp just nu?
- Vad vill du ha hjälp med?
- Har du sökt hjälp tidigare och i så fall var?
- Hur ser din familj/släkt/församling ut? - Nätverkskarta
- Vilka regler har du brutit mot och vad tror du blir påföljden?
- Hur stor är risken att någon får reda på det? I så fall vem?
- Har någon annan i gruppen brutit mot reglerna? Vad hände då?
- Finns det någon i din närhet som känner till din situation och står på din sida?

- Om vi skulle kontakta någon i din familj eller grupp, vem skulle det vara?
- Vet någon att du är här?
- Finns något uttalat hot?

Utredning

Om hedersrelaterat våld och förtryck förekommer och personen önskar stöd och hjälp ska utredning enligt SoL (11 kap 1§) inledas hos socialtjänsten. En utredning av någon över 18 år kan inte göras utan samtycke.

- Kartlägg våldet och personens nätverk för att få en bild av den utsatta personens situation. Ställ frågor om suicidrisk och psykiskt mående.
- Utred behovet av stöd och hjälp akut, på kort sikt och på lång sikt. Vid behov rådgör med Resurscentrumet Origo och nationellt kunskapscentrum Östergötland. Ta gärna hjälp av Länsstyrelsens metodstöd *Riskbedömningar i ärenden med hedersrelaterat våld*. Tänk på att en utredning som följer normala rutiner i många fall kan skada den som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Var flexibel och rådgör med personer som har gedigen kunskap på området.
- Se över vilka insatser som kan vara aktuella för personen. Beroende på hur det hedersrelaterade våldet och förtrycket ser ut kan det finnas behov av exempelvis råd och stöd, samtal med manscentrum, ekonomiskt bistånd eller skyddat boende.
- Informera noga om socialtjänstens myndighetsansvar med dess befogenheter och skyldigheter. Informera även om de juridiska rättigheterna. Ge personen hjälp att sortera sina tankar och reflektera över vilka konsekvenser olika beslut kan få.
- Inkludera gärna andra som har kontakt med personen, exempelvis personal på skola, fritidsgård eller ungdomsmottagning.

VIKTIGT ATT TÄNKA PÅ!

- **Ta den unges berättelse på allvar** Låt inte den utsatta personen bollas mellan olika enheter.
- **Rådgör med personal** med särskild kunskap på området, så som Resurscentrumet Origo eller förvaltningens kontaktperson för Origo.
- **Ta berättelsen på allvar** och förmedla att det aldrig är personens eget fel att våldet sker.
- **Prata med den utsatta personen i enrum.**
- **Vid behov av tolk**, anlita alltid auktoriserad tolk.
- **Ta hänsyn till personens egna tankar** om lösningar och eventuella konsekvenser av dessa. Gå noga igenom vad som kan bli konsekvenserna av olika beslut.
- **Kom ihåg att hedersproblematik är ny** i förhållande till socialtjänstlagen och Lagen om vård av unga. Omsorg och specifik kunskap krävs för att på ett säkert sätt arbeta med dessa ärenden.

Uppföljning

Följ alltid upp situationen när det omedelbara skyddsbehovet är tillgodosett. Ett möte ska hållas mellan den utsatta personen, handläggare och andra relevanta personer. Inkludera även andra som ingår i nätverket, exempelvis personal på förskola och skola, fritidsgård eller ungdomsmottagning. Gå igenom planering av såväl kortsiktiga som långsiktiga insatser. Informera om rättsligt stöd och skydd så som besöksförbud och skyddade personuppgifter.

Kontaktnätverkslista

Nationellt kunskapscentrum Östergötland

Länsstyrelsen i Östergötland har ett nationellt kunskapsteam som kan bistå med kunskap och kompetens. Kunskapsteamet ger råd, stöd och vägledning till yrkesverk samma i hedersrelaterade ärende.

Tel. 010-223 57 60 må-fre 09.00–16.00

Origo

Origo är ett resurscentrum som har fokus på ungdomar som lever i en hederskontext.

Origo ger stöd i handläggningen till personal som möter hedersproblematik.

Förtydliga att man kan vända sig dit själv.

Tel. 08-508 251 20

E-post: origo@stockholm.se

Brottsofferjouren Haninge Nynäshamn

Kan ge råd och stöd när någon blivit utsatt för ett brott.

Tel. 08-777 85 00 må-fre 14.00–18.00

Jourtel. 070 324 70 42

Haninge kvinnojour

Kvinnojouren stöttar kvinnor som varit utsatta för olika former av våld i nära relationer.

Tel. 08-777 68 60

Manscentrum

Manscentrum i Haninge stöttar och ger samtalshjälp för både förövare och utsatta män, samt verkar för jämställdhet och arbetar mot våld i nära relationer. Manscentrum ger rådgivning riktad till män som känner ett behov av att diskutera sin mansroll i förhållande till hedersproblematiken. Man har rätt att besöka Manscentrum anonymt.

Tel. 08-606 71 37

Social- och äldreförvaltningens mottagningsenhet

Mottagningen tar emot orosanmälningar och kan ge råd i handläggningen av ärenden som rör hedersproblematik för personer under 18 år. Efter kontorstid kontaktas istället Socialjouren, se kontaktlistan.

Tel. 08-606 79 96 eller via kommunens växel

Social- och äldreförvaltningens relationsvåldsteam

Relationsvåldsteamet arbetar med nära relation utifrån heder våldsutsatta och våldsutövande personer över 18 år.

Tel. 08-606 91 40

Socialjouren Södertörn

Socialjouren hanterar akuta ärenden och ger rådgivning på kvällar och helger.

Tel. 08-778 48 60 eller 08-401 74 15, efter kontorstid 020- 70 80 03

Terrafem

Terrafem arbetar för tjejers rätt att leva utan mäns våld och dominans. De har en jourtelefon där man kan få stöd och råd på 44 olika språk.

Tel. 020-52 10 10

Ungdomsmottagningen

På Haninge ungdomsmottagning arbetar barnmorskor, läkare och kuratorer med ungdomar upp till 23 år. Ungdomsmottagningen kan ge stöd och råd till personer utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Sekretessen tar hänsyn till hedersproblematik, då varken ungdomens föräldrar eller andra vårdinstanser kan se att ett besök har skett på ungdomsmottagningen.

Tel. 08-123 383 00

Länkar

www.dinarattigheter.se – Rädda Barnens sida om hedersrelaterat våld och förtryck.

www.hbtheder.nu – Samarbete mellan RFSL Ungdom och ALMAeuropa om hbtqi-ungdomars utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck.

www.hedersfortryck.se – Länsstyrelsen Östergötlands projektwebb. Här kan du hitta information om vad hedersrelaterat förtryck och våld innebär och vad du ska göra om du upptäcker att någon är utsatt

www.origostockholm.se – Origos hemsida.

www.umo.se – Ungdomsmottagning på nätet som ger svar på frågor om sex, hälsa och relationer och hedersrelaterat våld

www.haninge kvinnojour.se – kvinnojourens hemsida

www.manscentrumihaninge.se – manscentrums hemsida

www.haninge.boj.se – Brottsofferjouren Haninge Nynäshamns hemsida

Migrationsverkets webbutbildning

<http://www.hedersfortryck.se/yrkesverksamma/webbutbildning-om-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>